

EL VALOR DEL TERRITORI, L'ESPURNA EDUCATIVA

Montserrat Sorribes Pascual, María José Prats Querol, Andreu Serret
Segura

RESUM:

La comunicació “El valor del territori, l’espurna educativa” ens apropa a la realitat educativa i pedagògica del Centre Rural Agrupat (CRA) Celumbres. Enmarcat en una zona d’alta muntanya com és la Comarca dels Ports i format pels pobles de Cinctorres, Portell i Castellfort, el CRA aposta per la innovació metodològica i el valor del territori com estàndards del seu model educatiu. Mantinent moltes similituds amb els postulats proposats per Pierre Furter, es descriu una manera d’entendre l’educació que va més enllà de la mera transmissió de coneixements. El sentiment de pertinença al territori, el coneixement i la preservació del patrimoni, la valoració de la cultura popular o percebre l’escola com un element viu que forma part del poble són els elements que millor descriuen l’essència d’aquesta escola rural. Així, mitjançant l’experiència “Foc i Tradició” desenvolupada al nostre centre es mostra el plantejament metodològic utilitzat a la vegada que s’observa el potencial d’aquest tipus d’escola per tal de contribuir al desenvolupament regional i sociocultural.

RESUMEN:

La comunicación “El valor del territorio, l’espurna educativa” nos acerca a la realidad educativa y pedagógica del Centro Rural Agrupado (CRA) Celumbres. Enmarcado en una zona de alta montaña como es la Comarca de los Ports y formado por los pueblos de Cinctorres, Portell y Castellfort, el CRA apuesta por la innovación metodológica y el valor del territorio como estándares de su modelo educativo. Manteniendo muchas similitudes con los postulados propuestos por Pierre Furter, se describe una manera de entender la educación que va más allá de la mera transmisión de conocimientos. El sentimiento de pertenencia en el territorio, el conocimiento y la preservación del patrimonio, la valoración de la cultura popular o percibir la escuela como un elemento vivo que

forma parte del pueblo son los elementos que mejor describen la esencia de esta escuela rural. Así, mediante la experiencia “Foc i Tradició” desarrollada en nuestro centro se muestra el planteamiento metodológico utilizado a la vez que se observa el potencial de este tipo de escuela para contribuir al desarrollo regional y sociocultural.

PARAULES CLAU:

Innovació metodològica, valor del territori, escola rural, desenvolupament regional

PALABRAS CLAVE:

Innovación metodológica, valor del territorio, escuela rural, desarrollo regional

1. Contextualització

La present comunicació s'emmarca en la comarca dels Ports, situada al nord del País Valencià. Es tracta d'una comarca integrada per un total de 16 pobles, amb una població al voltant dels 6500 habitants i amb una extensió de territori de pràcticament 1000 km². Considerem rellevant aquesta informació, ja que com afirma Haesbaert (2004), és impossible definir a l'individu, al grup, a la comunitat, a la societat sense que aquests estiguen inserits en un determinat context geogràfic o territorial.

Tenint en compte aquests paràmetres, es fa pràcticament impossible no pensar en el paper de l'educació a l'hora de vertebrar el territori i afavorir desenvolupament d'una comarca com els Ports. Tot i els entrebancs que des de sempre han acompanyat a l'escola dels Ports, serveix com a exemple el treball realitzat per Serret (2024) al voltant de l'escola masovera o l'actual problemàtica del despoblament, sempre trobem un denominador comú: el convenciment i la confiança de la gent dels Ports en l'educació com a palanca de canvi, progrés i futur.

L'escola és un servei públic fonamental que té lloc de forma territorialitzada, motiu pel qual les característiques del territori repercuteixen en la seua organització, estructura, activitat i presència en el mateix (Rubio, 2020).

Per tant, considerem fonamental destacar el valor pedagògic del territori. Aquest plantejament possibilita que el territori i per extensió totes les possibilitats que ens ofereix l'entorn puguen entrar a l'escola i en conseqüència convertir-se en un coneixement viu, perceptible i proper per a l'alumnat. Però l'escola rural no sols és territori, ja que nombrosos estudis posen de manifest l'alt potencial socialitzador que posseeix l'escola en el món rural (Escribano, 2012; Méndez et al., 2019). En la mateixa línia, i en la voluntat de destacar altra de les virtuts de l'escola rural, autors com Santamaría i Sampedro (2020) destaquen el seu potencial innovador, ja que utilitzen la seua idiosincràsia per portar a terme models pedagògics propis que possibiliten una millor atenció de l'alumnat.

Tenint en compte els elements ara descrits, considerem que la conservació de l'escola rural hauria de ser una de les prioritats de les administracions, ja que la seua desatenció no fa sinó que aprofundir en la marginació del món rural.

Amb altres paraules, coincidim amb Abós-Olivares, et al. (2021) que l'escola rural pot convertir-se i ha de convertir-se en un model fonamental en l'educació del segle XXI, i en aquesta direcció donar visibilitat a tot el seu valor social i pedagògic.

Dit açò, la següent comunicació es desenvolupa en el Centre Rural Agrupat (CRA) Celumbres, format per 3 aularis situats a tres xicotets pobles de la comarca dels Ports: Portell, Cinctorres i Castellfort.

Ens caracteritzem per ser escola única al poble i referent, en aquest sentit, el Secretariat d'Escola Rural de Catalunya ens defineix com l'Escola de les tres "p": petita, de poble i pública, és una Escola arrelada al territori, que dona vida al municipi, que a vegades n'és el pal de paller i/o dinamitzadora d'una part de la vida que el poble genera, que aglutina activitats, persones i que és motiu de trobada.

La nostra escola acull infants grans, mitjans i menuts que conviuen, aprenen en equip, s'ajuden i s'acompanyen, agrupats en aules multigràu en les quals es desenvolupa un aprenentatge competencial, és a dir, eduquem en la vida i per a la vida, tenint sempre present quines són les nostres arrels i empoderant els nostres orígens. És per això, que ens considerem una escola viva, activa, inclusiva, oberta al món i al nostre entorn més pròxim, buscant la implicació de tota la

comunitat educativa (famílies, administracions, associacions culturals...) en el procés d'ensenyament i aprenentatge de l'alumnat.

Per aquest motiu, una de les nostres prioritats és enfortir la relació entre les diferents localitats que integren el nostre CRA, aconseguint un sentiment de pertinença com un únic centre educatiu per part de tots els membres de la comunitat educativa, minvant les individualitats de cada poble. En aquest sentit, Furter (1983) posa l'èmfasi en els aspectes identitaris i narratius que condicionen l'autoestima de la col·lectivitat com a motor d'educabilitat i desenvolupament. Són aquests aspectes, relacionats amb les narratives de consens i convivència, amb l'autoestima col·lectiva i amb la capacitat organitzativa dels propis membres de la comunitat els que permeten l'apoderament individual i col·lectiu, així com el desenvolupament sociocultural. En definitiva, apostem per un paradigma humanista on l'escola contribueix a que l'infant, es relacione amb el medi i les persones que el conformen desenvolupant una visió del seu territori carregada de significats i de valors.

Amb la intenció de donar resposta i continuar amb el que s'ha descrit, des de fa aproximadament una dècada, el nostre centre es troba en un procés de canvi organitzatiu i metodològic, per aquest motiu ens vam trobar en la necessitat de formar-nos a nivell professional. L'oferta formativa, que donava resposta als nostres interessos era de difícil accés, donada la nostra situació geogràfica, motiu pel qual vam optar per dur fins al nostre centre experts que ens assessoraren en el canvi. Sent el punt de partida l'organització de xerrades i conferències, que a poc a poc i amb la col·laboració del Cefire de Vinaròs, s'han convertit en les Jornades pedagògiques: Res canvia, si res canvia, referents a la nostra comarca i amb assistents de tota la província, comptant amb més de cent participants en l'última edició.

Col·laborem amb el Cefire de forma activa, participant com a ponents per ajudar a desenvolupar Projectes de Formació d'altres centres educatius i guiar-los en el procés del canvi organitzatiu i metodològic, així com assistint a congressos educatius, o aportant experiències amb forma de píndola educativa, per tal de mostrar la realitat del nostre centre.

Formem part d'Aules Transformadores d'Espais i Metodologies Educatives, un projecte per a la promoció de la innovació pedagògica que la Subdirecció General de Formació del Professorat de la Conselleria d'Educació, Universitats i Ocupació on s'exposen bones pràctiques educatives per assessorar i guiar a altres centres docents que volen iniciar el canvi.

També estem inclosos dins del projecte Imou-te el qual consisteix a generar xarxes de col·laboració, aprenentatge i difusió de la implantació d'actuacions avalades i de bones pràctiques. El nostre centre, catalogat en la categoria d'amfitrió s'ha convertit en un referent de millora de l'educació en general i de l'escola rural en particular.

Contribuïm amb distintes universitats com la Universitat Jaume I (UJI), la Universitat Internacional de València (VIU), la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), o la Fundació Universitària San Pablo CEU, signant convenis amb aquestes per tal que l'alumnat de Graus o Màsters pugui realitzar les pràctiques al CRA.

Hem rebut reconeixements que avalen la nostra tasca i els nostres resultats, com el premi Càtedra Soler i Godes d'innovació educativa l'any 2022, o l'ajuda econòmica de la FUNDACIÓ "CÀTEDRA ENRIC SOLER I GODES" per a projectes d'investigació i innovació educativa l'any 2023.

A més, comptem amb el projecte Muntanyes d'il·lusions, que mitjançant la visibilització del Projecte Educatiu de Centre, pretén atraure a nous repobladors, per tal de pal·liar el problema més greu que ens envolta, el despoblament, ja que aquest afecta de manera directa a l'escola, amb l'amenaça constant de pèrdua d'unitats als aularis més petits.

2. Fins

La nostra finalitat és aconseguir una escola rural fortament arrelada al nostre territori, que done resposta a la necessitat dels seus habitants, cohesionada a nivell social i cultural i fent de la participació comunitària un dels seus trets distintius. Per portar-ho a terme i fer front als reptes de futur que la nostra societat té plantejats, ens proposem els següents objectius:

- Proporcionar experiències per tal d'afavorir un desenvolupament integral de l'alumnat, es a dir la seua forma de ser, de fer i d'aprendre des de la pròpia individualitat. En paraules de Furter (1983), és un procés que deu continuar durant tota la vida, destacar que és precisament aquest pedagog qui va proposar el terme d'educació permanent en el marc de la Tercera Conferència Mundial d'Educació d'Adults, celebrada a Tòquio en 1972.
- Acollir, respectar i acompanyar els infants per poder desenvolupar la seua autonomia intel·lectual (genere el seu propi saber), moral (genere les seues normes) i emocional (autoregular-se).
- Dissenyar situacions d'aprenentatge i oferir estratègies metodològiques que els preparen per afrontar situacions de la vida quotidiana.
- Promoure actituds crítiques, proactives, lliures i respectuoses en el nostre alumnat.
- Desenvolupar un pensament social i crític, que els permeta ser ciutadans que davant d'un allau d'informació, tinguen criteri per poder pensar i saber decidir respectant la pluralitat d'opcions.
- Visibilitzar el valor social i pedagògic del CRA.

3. Estratègies d'intervenció

El disseny, planificació i sistematització de les estratègies d'intervenció en el nostre context rural són eines per abordar els objectius curriculars esmentats, amb la intenció de promoure l'aprenentatge i benestar de tots/es en la nostra escola i en el nostre territori, estratègies d'intervenció influenciades per la combinació dels següents factors:

-El **potencial pedagògic que ofereix l'entorn rural o educogenia**, concepte al qual Furter (1983) fa referència per anomenar aquells contextos que també eduquen a banda dels propis processos escolars, l'entorn es converteix en una prolongació de l'aula, constituint un espai d'aprenentatge. Boix (2011) afirma que el territori és un contingut global, polièdric, amb múltiples possibilitats pedagògiques, especialment és un contingut mediàtic que està constantment present en l'escola rural, perquè en ella es troben part dels actors d'aquests espais.

-La **contextualització curricular** constitueix un procés mitjançant el qual les propostes curriculars s'ajusten als paràmetres particulars de l'entorn, institucions i col·lectius on s'aplicaran. En aquest procés la lògica d'allò general, l'estandarditzat, el prescriptiu es contraposa a la lògica d'allò local, a allò situacional i allò adaptatiu. Es tracta d'una visió de l'educació i de la funció de les escoles contrària a l'homogeneïtzació i respectuosa amb la diversitat (Zabalza, 2012). Perquè aquesta contextualització siga una realitat, l'escola rural deu realitzar una lectura flexible del currículum oficial i crear ponts entre aquest i el currículum real que ofereix el territori (Boix, 2011).

-La **Comunitat Educativa** potencia una escola oberta a l'entorn, aquest binomi reverteix en una dinamització del territori. La relació recíproca entre escola i comunitat es recolzen en la participació democràtica de tots els seus membres, donat que el territori està canviant i precisem d'espai en els que s'impulsa una societat més participativa (Zubero, et al. 2008) i es fomenta el desenvolupament d'una ciutadania local i global. Així escola i comunitat són un agent actiu en el marc del procés de canvi i millora educativa, cultural i territorial.

- Les **competències rurals del docent**, dins d'aquest nou paradigma educatiu i la qualitat d'una formació de docents es mesura entre altres aspectes, per la capacitat dels docents de portar a la pràctica els coneixements adquirits, abordant els reptes que planteja la diversitat social i cultural en l'aula, primordial per al desenvolupament de sistemes educatius equitatius i per avançar cap a la igualtat d'oportunitats per a tots/es (FOPROMAR, 2019). El mestre té un rol clau en este procés, ja que seria important tenir informació i coneixement del territori per poder establir així marcs de referència basats en el compromís efectiu, amb la comunitat rural, per al desenvolupament de processos d'ensenyament-aprenentatge distribuïts i integradors de les propostes curriculars. Potser tot consisteix a tractar el tema correctament, encara que siga subjectiu, canviant i difícil de planificar, però no podem oblidar que en una aula multigrada amb una gran diversitat dins de la diversitat és fonamental generar espais i situacions didàctiques compatibles amb tot allò que ve de fora, amb tot allò que ens facilite que l'alumnat construïsquen aprenentatges significatius i respectuosos amb els seus vincles socials i afectius externs (Boix, 2011).

- La **pedagogia multigrada** és una didàctica que mostra itineraris metodològics per a “explotar” les possibilitats que la diversitat cronològica de l'alumnat ofereix (a vegades també cultural, religiosa, idiomàtica...), permet un major foment de la col·laboració entre diferents edats, de l'amortització educativa de la riquesa mediambiental de l'entorn o de la potenciació dels signes característics de les localitats rurals (Boix, 2011). És a dir, parlem d'una didàctica que sol traspasar les parets de l'aula per a convertir-se en referència d'un ensenyament d'acord amb el context social i cultural, didàctica que està sota els principis de l'Escola Nova i els Moviments de Renovació Pedagògica.

- Les **propostes didàctiques rural_MICS** per a planificar a l'escola rural cal tindre en compte la multigraduació, la interdisciplinarietat, el context i la significativitat (MICS). Les investigacions constaten que la multigraduació i el territori són dos dels elements de l'escola rural amb més potencial pedagògic per a desenvolupar (Domingo, 2014; Boix i Domingo, 2015).

-Una **escola inclusiva** que té present que l'alumnat és el protagonista del seu aprenentatge, s'atén de forma personalitzada, respectant els seus ritmes i capacitats, on tots/es participen de la vida de l'escola plenament amb la finalitat d'avançar i aprendre amb èxit tant individualment com a nivell col·lectiu.

-**Compromís amb els ODS:** Les accions que es duen a terme a l'aula han d'anar encaminades a posar el nostre granet de sorra i assumir responsabilitat individuals en la lluita contra el canvi climàtic, empoderar a l'alumnat a creure que són líders actius del canvi, atenent a la LOMLOE que ens diu que les situacions d'aprenentatge han de fomentar aspectes relacionats amb el bé comú, la sostenibilitat i la convivència democràtica. Com va dir Greta Thunberg en la Conferència de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic en 2018, “No podem canviar el món si nosaltres no canviem primer”.

Tenint en compte tots aquests factors apostem per metodologies innovadores, actives, participatives i inclusives. D'acord amb el currículum actual LOMLOE, la metodologia es concreta a través de la implementació de propostes pedagògiques que partint dels centres d'interès de l'alumnat, contextualitzades i respectuoses amb les seues experiències oferint-li l'oportunitat de connectar i aplicar allò après en contextos de la vida quotidiana i real, permetent aprendre a aprendre i establint

les bases per a l'aprenentatge al llarg de la vida, fomentant processos pedagògics flexibles i accessibles que s'ajusten a les necessitats, característiques i els diferents ritmes d'aprenentatge de l'alumnat (DUA) afavorint el seu desenvolupament integral.

Les estratègies ara enunciades es traslladen a la pràctica mitjançant l'ús de metodologies amb un enfocament globalitzador i interdisciplinari:

- **ABP**: Aprenentatge Basat en Projectes, segons ens diu Galeana (2006) l'aprenentatge basat en projectes conté les seves arrels dins el constructivisme. Aquest evolucionà gràcies a la tasca dels psicòlegs i pedagogs com: Vygotsky, Bruner, Piaget i Dewey. A nivell de Cra es proposa un Projecte Anual de Centre i a partir d'aquest sorgeixen els diferents Projectes d'Aula.

-**APS**: Aprenentatge Servei (Service Learning) com una estratègia metodològica que possibilita l'aprenentatge a la vegada que aquest reverteix de manera positiva en la societat generant un impacte no sols en l'alumne i el seu aprenentatge sino també en el territori on es realitza el servei, promovent la participació activa de tots/es les/els membres de la comunitat mitjançant un projecte comú que genera cohesió social, basat en els principis del constructivisme social. Citant a Tapia (2007) aprenentatge servei és plantar un arbre on es necessita, és un gest solidari, cuidar-lo i fer-lo créixer és l'aprenentatge, investigar sobre allò après a partir d'una campanya de reforestació en col·laboració amb altres agents locals és l'aprenentatge servei.

El lema del nostre centre: ESCOLA RURAL ACTIVA; POBLE VIU. Implica la participació de les distintes associacions i agents locals, comarcals, provincials i autonòmics... per tal de fer créixer l'escola i l'entorn, nosaltres ens nodrim dels seus sabers i ells dels nostres, relació recíproca on tots i totes tenim el nostre rol i tots i totes eixim guanyant, s'evidència per tant la capacitat d'impacte del projecte. És on cobra especial sentit, l'aplicació de la metodologia de l'Aprenentatge Servei (APS). En conseqüència, complementem ABP i APS amb la voluntat d'aconseguir un producte final que tot i que es fa especial referència al procés, pugue acabar sent positiu per a la societat.

- **Tallers Multigrau:** partint de la docència multigrau, es dissenyen aquests tallers amb l'objectiu de completar els sabers del projecte anual de Centre "L'ART" des d'una vessant més engrescadora que desperte l'interès i motivació per les diferents disciplines artístiques.

- **Capses d'Aprenentatge** o "Learning Box" són propostes guiades i globalitzades que configuren una de les franges de treball cooperatiu entre infants de diversos nivells. Amb aquesta estratègia metodològica promovem la investigació, l'experimentació, la construcció de coneixement i l'adquisició de les competències.

Les capses tracten els sabers bàsics de manera globalitzada. Cada capsa conté una proposta de treball amb un repte a assolir. El grup s'autogestiona el temps per arribar a la conclusió i/o producció final. Quan es finalitza la proposta es comparteix el resultat amb la resta de grups i cada grup s'autoavalua.

- **Educació emocional,** és una estratègia per tal d'aprendre a identificar i gestionar les emocions i l'estrès, és bàsica per a gaudir d'una bona convivència i ajuda a tenir estratègies enfront de la resolució de conflictes i les relacions interpersonals. En relació amb aquesta podem assenyalar que també comptem amb literatura infantil i juvenil per abordar temes d'autoconcepte, autoestima, sexualitat... els quals fem servir a l'aula i a més deixem en préstec a les famílies.

- **Estacions d'aprenentatge** ens permeten la personalització i optimitza l'aprenentatge mitjançant el joc i experimentació. Per dur-la a terme es dissenyen diferents propostes o activitats que es realitzen de forma rotatòria durant una durada de 10 minuts aproximadament. Podem distingir dos tipus d'activitats: autònomes i dirigides. Mitjançant aquesta orientació pedagògica volem que l'alumnat participe d'una manera activa, constructiva i creativa del seu aprenentatge tan escolar, com el seu creixement com a persona.

- **Propostes de lliure circulació** en què l'alumnat pot escollir la tasca. Aquestes estan prèviament dissenyades i seleccionades pel docent. Es caracteritzen per ser: obertes, flexibles i variades, fomenten la creativitat, són de lliure circulació, desenvolupen l'aprenentatge entre iguals i responen a les diferents necessitats.

- **Rutines i destreses de pensament.** Aquestes permeten la materialització del pensament dels i les alumnes mitjançant organitzadors gràfics com paraules esquemes o dibuixos (Veig/Penso/ Em pregunto; Compara i contrasta...) i també destreses de pensament (3,2,1 pont, Pluja d'idees...) perquè l'alumnat sigui capaç d'ordenar idees i coneixements, ja que considerem que amb aquestes propostes, l'alumnat aprèn d'una manera més dinàmica i organitzada, tant en grup com individualment. Aquests aprenentatges i aquest treball específic per a la visualització d'aquests processos s'anomena cultura del pensament. En paraules de David Perkins, "l'objectiu d'ensenyar a pensar és el de preparar l'alumnat perquè, en un futur, puguin resoldre problemes de forma eficaç, prendre decisions ben meditades i gaudir de tota una vida d'aprenentatges".

Aquests tipus d'accions metodològiques ens faciliten ser una escola oberta i aprofitar les oportunitats que ens ofereix l'entorn immediat (social, cultural, natural, físic) i convertir-les en situacions d'aprenentatge, fent de qualsevol espai, un espai d'aprenentatge, on desenvolupar propostes que ajuden a transformar aquest entorn i millorar-lo. L'escola compta amb la implicació de tots els agents que en formen part. Som una escola que disposa de la participació de tothom i per tothom. Una cultura d'escola compartida amb tota la Comunitat Educativa que prioritza iniciatives que permeten generar i contribuir a la millora del món de la infància. El treball en equip és un repte sempre present. L'entem com l'eix que vertebrava el clima de participació i de reflexió. L'equip humà treballem cohesionats per poder transmetre a tota la comunitat els valors del respecte vers l'altre, del diàleg com a forma de relació i de l'entesa per a prendre decisions col·lectives, les quals sorgeixen de la necessitat de participar en la vida de l'escola. Mostrem al nostre alumnat elements de

cooperació i de participació per actuar en una societat democràtica. Si els adults que formem la Comunitat Educativa exercim els valors ètics, cívics i morals com a competència educativa per créixer, podrem mostrar-nos com una petita col·lectivitat on totes les persones puguem gaudir dels drets a la convivència i a la participació activa i democràtica en la vida social.

4. Desenvolupament de l'experiència: "Foc i tradició"

- Introducció

Amb el nom "Foc i Tradició" mostrem una experiència portada a terme al nostre centre que canalitza bona part dels aspectes exposats anteriorment i que des del nostre punt de vista combrega amb els postulats de Pierre Furter a la vegada que els dota d'un caràcter pràctic i experiencial. En el cas del desenvolupament comunitari, Furter (1983) posa l'accent en conèixer les arrels del desenvolupament cultural que manifesta la capacitat d'una comunitat per a convertir-se en protagonista dels canvis que ocasionen tant agents endògens com exògens en la continuïtat de les seves tradicions culturals.

Per això al nostre centre apostem per donar a conèixer i posar en valor la identitat del col·lectiu i els orígens del territori. Una mostra d'això, és el Sant Antoni, festa per excel·lència de l'hivern als Ports, el qual forma part del patrimoni cultural i etnològic de la comarca. Aquesta celebració es du a terme als tres pobles que formen el CRA Celumbres, per la qual cosa creiem necessari desenvolupar una jornada festiva amb l'objectiu de presentar els punts en comú, els quals ens uneixen i ens ajuden a reforçar el sentiment de pertinença, a més de posar en valor les peculiaritats de cada municipi referents a aquesta festa.

- Descripció de l'experiència

Per a començar aquesta proposta, l'alumnat va fer una pluja d'idees que va acabar amb una elaboració del programa festiu mitjançant la utilització de ferramentes digitals, del qual vam fer difusió dels actes a tota la Comunitat Educativa, fent d'aquesta jornada un APS obert a la població.

D'aquesta manera, gràcies al desenvolupament de l'APS establim un vincle entre l'escola i la comunitat a la vegada que es fa palpable el seu impacte en la segona.

Les activitats programades i desenvolupades en grups multigràu eren:

- Fer l'estructura de la "Barraca" i posteriorment vestir-la (cobrir l'estructura amb "brosta" de pi). Per a aquesta activitat necessitàvem buscar imatges per veure els materials necessaris, ens vam adonar que alguns els podíem aconseguir nosaltres i altres els havíem de demanar a la comunitat. També necessitàvem gent especialitzada que ens explicaren com fer-ho i ens guiaren durant el procés.

- Taller de cuina per pastar les "Coquetes", dolç típic d'aquesta festa. Per al seu desenvolupament necessitàvem buscar experts per tal de fer la recepta típica de cada municipi, ja que cascuna té les seves peculiaritats. L'alumnat va decidir contactar amb les usuàries de la Unitat de Servei de Promoció de l'Autonomia Personal (SPAP), ja que amb aquestes solem col·laborar de forma bidireccional, elles ens transmeten a nosaltres els seus sabers, i ens demanen ajuda per rebre formació per part de l'alumnat, ja que aquest els aporta una visió quotidiana d'alguns temes com per exemple l'ús de dispositius electrònics que els resulten més desconeguts. A partir de la recepta, vam fer una llista d'ingredients per anar a comprar a les tendes del poble.

En aquesta activitat també hem de tenir en compte que no tot l'alumnat pot menjar de tot, per la qual cosa havíem d'adaptar la recepta per a tots i totes i fer-ne una alternativa per als intolerants al gluten. Una altra adaptació va ser presentar la recepta necessitàvem fer-la amb escriptura reforçant-la amb pictografia, ja que no tot l'alumnat que encara no té adquirida la lectoescriptura.

I per últim, vam establir grups heterogenis, on l'alumnat es poguera ajudar de forma cooperativa, per tal d'afavorir la inclusió de totes i tots.

- Per a finalitzar la jornada va tindre lloc la cremada de la "Barraca" i degustació de coquetes al so de música popular que caracteritza aquesta celebració. Dies abans vam esbrinar que calia fer per a desenvolupar aquesta activitat al pati de l'escola, per la qual cosa l'alumnat de cicle superior es va dirigir a l'ajuntament, on les treballadores ens van indicar que havíem de demanar un permís a la Conselleria de Medi Ambient, i ens van proporcionar algunes dades cadastrals que necessitàvem per a fer-ho.

L'elecció de les activitats no és casual, ja que aquests són els actes que coincideixen a Cincorres, Portell i Castellfort.

A més aquestes activitats es van reforçar amb el Projecte d'Aula, on cada grup va dur a terme distintes propostes com:

- Investigar al voltant de l'origen de la festivitat de Sant Antoni.
- Conèixer la dansa típica de Portell.
- Conèixer literatura i art relacionat amb Sant Antoni.
- Fer relacions com les que es representen a Portell.
- Representar l'Obra de teatre de Cincorres, ja que justament a Cincorres compta amb la peculiaritat que és l'única de la Comarca dels Ports que es representa en valencià.

Una altra de les estratègies metodològiques que utilitza l'escola, són les capsas d'aprenentatge, per la qual cosa, també n'hem elaborat una al voltant d'aquesta festa, per a què l'alumnat dels tres aularis coneguen el que hem anomenat anteriorment, els aspectes comuns dels tres municipis i les peculiaritats de cadascun.

- Objectius

Desenvolupar i enfortir el sentiment de pertinença de les persones o els grups al territori.

Ajudar a construir la consciència de vinculació a la comarca.

Afavorir actituds participatives i de cooperació en la comunitat.

- Resultats

L'experiència va motivar molt a l'alumnat, ja que molts d'ells coneixen i participen de la festa i aleshores també es converteix en font de saber. A la vegada aquestes jornades ens faciliten el procés d'inclusió i cohesió social de les famílies i alumnat d'altres cultures.

Altrament, contribueix a estimular les relacions socials de tota la comunitat educativa, ja que aquestes accions repercuteixen de manera molt positiva en la societat d'aquests municipis. La població sovint està molt envellida pel que aquest tipus d'accions suposa una forta dosi d'energia i vitalitat per la població que participa.

- Valoració

La cultura és educació, i a través de l'educació aquesta passa de generació en generació, per la qual cosa, es contribueix a la transmissió de les tradicions dels nostres municipis.

5. Resultats

Tenint en compte l'experiència descrita així com els diferents aspectes exposats al llarg de la comunicació poder establir els resultats que a continuació s'exposen.

Per un costat, es conclou que l'escola rural desenvolupa un paper fonamental en l'accés a l'educació dels territoris rurals i en conseqüència actua com a un element d'equitat que contribueix a disminuir les desigualtats socials que sovint es donen en els territoris rurals.

En aquest sentit, pràctiques com la que s'acaba de descriure afavoreixen el desenvolupament regional a la vegada que es posa de manifest el valor de la cultura rural i es promou la convivència comunitària. A més, la seua difusió contribueix a visibilitzar la realitat de moltes zones rurals i en conseqüència lluitar contra el despoblament.

Per un altre costat, es referma el fort potencial i ampli ventall de possibilitats amb el que disposa l'escola rural a l'hora d'aplicar plantejaments metodològics innovadors i comptar amb un model pedagògic propi. En aquest sentit, considerem apropiat enunciar els resultats que aquestes pràctiques tenen al CRA i que al nostre parer podrien extrapolar-se a altres centres:

- L'organització i adaptació de les situacions d'aprenentatge en grups multigradau afavoreix les relacions de cooperació entre l'alumnat, a la vegada que permet atendre la diversitat i afavorir la inclusió.
- Les metodologies actives que utilitzem fomenten l'autonomia i responsabilitat dels infants, desenvolupant la curiositat i el pensament crític.
- El tipus d'escola oberta permet crear relacions de col·laboració recíproques entre l'escola i la Comunitat Educativa, on tots i totes tenim el nostre paper i on tots i totes podem enriquir-nos.
- Experiències concretes com "Foc i Tradició" es converteixen en facilitadors de la cultura i les tradicions del territori, aspectes que desenvolupen en l'alumnat un sentiment de pertinença al centre,

a la localitat i al territori, que es tradueix a la pràctica en estimar, valorar, tenir cura i respectar l'entorn.

Així doncs, als resultats mostrats en aquesta comunicació acrediten el potencial amb què compta l'escola rural. A partir de les experiències descrites s'ha exemplificat un model d'escola rural i arrelada al medi, oberta a l'entorn natural, social i cultural on l'alumnat juga un paper actiu i protagonista contribuint així al desenvolupament de l'aprenentatge i la dinamització del territori.

Si més no, també es constata la necessitat de prendre mesures per tal de garantir la seua supervivència. Coincidim amb Sánchez (2019) en Abós-Olivares, et al. (2021) que “el nostre medi rural morirà si no sabem transmetre als que venen la seua importància i la seua cura. I no sols el nostre medi rural, sinò tota la biodiversitat que viu en ell, els nostres pobles, les nostres costums i les nostres històries. La nostra cultura, així, sense l'adjectiu de rural, perquè és cultura i és de tots/es. Hem d'aprendre a mirar a transmetre. Crear un vincle i cuidar-lo. Aquesta és l'única forma que el nostre medi rural no desapareixque i sigue existint”.

6.Referències:

- Abós-Olivares, P.; Boix Tomás, R.; Domingo-Peñañiel, L.; Lorenzo Lacruz, J. y Rubio Terrado, P. (2021). *El reto de la escuela rural. Hacer visible lo invisible*, Barcelona: Graó.
- Boix, R. (2011). ¿ Qué queda de la escuela rural? Algunas reflexiones sobre la realidad pedagógica del aula multigrado. *Profesorado. Revista de Currículum y Formación de profesorado*, 15(2), 13-23.
- Domingo Peñañiel, L. (2014). *Contribucions pedagògiques de l'escola rural. La inclusió a les aules multigrau: un estudi de cas*.
- Domingo-Peñañiel, L., & Boix Tomàs, R. (2015). What can be learned from Spanish rural schools? Conclusions for an international project. *International Journal of Educational Research*, 74, 114-126. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2015.11.002>
- Escribano, J. (2012). El valor de los servicios educativos y sanitarios en los procesos de atracción y mantenimiento de población en medio rural. *Ager. Revista de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo Rural*, (13), 11-51. <https://doi.org/10.4422/ager.2011.07>
- Fundació Món rural. (2019). La formación profesional y las competencias del maestro rural como dinamizador de la dimensión territorial de la escuela rural (FOPROMAR, E+ KA201-038217). Informe final. Lleida: Fundació Món Rural.
- Furter, P. (1983): *Les espaces de la formation*. Presses Polytechniques Romandes. Lausanne.
- Galeana, L. (2006). Aprendizaje basado en proyectos (ABP). *Investigación En Educación a Distancia Disponible en: <http://ceupromed.ucol.mx/revista/PdfArt/1/27.pdf>*.
- Haesbaert, R. (2004). *O mito da desterritorialização: do " fim dos territórios" à multiterritorialidade*. Río de Janeiro. Bertrand Brasil.
- Madureira, C., y Viché, M. (2023). Educar para la convivencia desde la dialogicidad y la educogenia: propuestas y estrategias de intervención. *La innovación en el ámbito socioeducativo a través de las tecnologías y la atención a la diversidad*, 1081-1102.
- Méndez, C., Maquieira, R., y Prado, J. (2019). Escuelas rurales. *Perspectiva escolar*, 403, 22-26. Recuperado de: [https://www.rosasensat.org/revista/escola-i-medi-rural/monografic\[1\]escolas-rurais/](https://www.rosasensat.org/revista/escola-i-medi-rural/monografic[1]escolas-rurais/) (27/02/2024).

- Rubio Terrado, P. (2020). Territorialización de la información estadística agraria en España. *Indice: Revista de Estadística y Sociedad*, (77), 6-7.
- Santamaría-Cárdaba, N., & Gallego, R. S. (2020). La escuela rural: una revisión de la literatura científica. *Ager. Revista de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo Rural*, (30), 147-176.
- Serret Segura, A. (2024). *L'Escola dels Llivis de Morella. Històries de vida i educació rural*. Tesis Doctoral.
- Zabalza, M. B. (2012). Territorio, cultura y contextualización curricular. *Revista Interaccões*, 8(22).
- Zubero, J., Gil, S. M., Irazusta, A., Hoyos, I., & Gil, J. (2008). Is There a Relationship Between the Birth-Date and Entering the University?. *The Open Education Journal*, 1(1).

COMO CITAR ESTE ARTÍCULO: Sorribes Pascual, Montserrat; Prats Querol, Maria José; Serret Segura, Andreu (2024); El valor del territorio, l'espurna educativa; En: <http://quadersanimacio.net> n° 40; Julio de 2024; ISSN: 1698-4404